

РЕЦЕНЗИЯ

за трудовете, представени за конкурса за доцент по специалност 2.1. Филология (Когнитивна лингвистика и историческа граматика на английския език), обявен в Държавен вестник бр. 46/9.06.2017 с единствен кандидат гл. ас. д-р Снежана Цонева-Матюсън

Снежана Цонева-Матюсън завършва Софийския университет на магистърско ниво със специалност Английска филология. След 9 години преподавателска дейност, включително като асистент към катедра „Английска филология“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, тя завършва още една магистърска програма за преподаване на английски за чужденци в Университета на Южен Илинойс, САЩ (1993). През 2002 г. става докторант в колежа Сейнт Андрюз, Шотландия и през 2006 г. защитава дисертация на тема *Предикация на глаголни характеристики в руски и български*. Междувременно придобива изследователски опит в различни учебни заведения у нас и в чужбина. През 2005 г. се завръща на работа в Пловдивския университет, в началото като хоноруван преподавател, а от 2009 г. досега – като гл. асистент. Д-р Цонева-Матюсън преподава История на английския език, Когнитивна лингвистика и превод.

Кандидатката е представила за конкурса 13 статии и ръкопис на учебник по история на английския език. Както се вижда и от квалификациите ѝ, научните интереси на кандидатката са с много широк обхват – от фонология (13) и приложна лингвистика (8), през морфосинтаксис (2,3,4) и семантика (6,7) до прагматика (9,10,12). Тук изключвам историографските публикации (1,11), които нямат пряка връзка с конкурса. Освен разнообразната тематика, прави впечатление влечението на авторката към нови теоретични постановки и приложението им (5,10). Друг аспект в мнозинството от разработките е зачитането на диахронията, дори когато изследваният проблем не е строго исторически. Този факт недвусмислено говори за когнитивната ориентация в лингвистичното мислене на д-р Цонева-Матюсън. Особено добро впечатление ми направиха статии 9 и 10, в които анализът на семантиката на глагола *can* се основава на дистрибуцията и употребата му. Показателно е, че статиите са публикувани в престижни издания и имат засега съответно 13 и 2 цитирания.

От голямо значение за приносните моменти в изследователската работа на кандидатката е фактът, че освен с английски, тя работи с български и руски. Разработките показват развита наблюдателност и точно формулиране на проблемите, както в теоретичен, така и в практически аспект.

Ще се спра по-подробно на хабилитационния труд *Лингвистична история на английския език*. В увода авторката заявява намерението си да представи по-разказвателен вариант на обичайните твърде детайлни и обременяващи паметта формални описания на историята на английския език. Целта ѝ е да приобщи новото поколение студенти към езикознанието въобще и по-специално – към иначе доста респектиращата материя на историческото езикознание. Тя е заложила на метод, според който студентът използва естествените когнитивни операции при учене. Вместо те да заучават парадигми, идеята е да им се предоставят фактите така, че сами да могат да формулират закономерности и най-вече – да направят връзка със знанието си за съвременния английски език. Този подход е много подходящ за 21-ви век, особено за студенти, за които английският език не е роден. По този начин такъв учебник също намира своето място сред големия брой учебници по дисциплината. Друга положителна страна на подхода е, че се обръща внимание на връзката между езиковите промени и социалните промени, засягащи общността през периода на развитие.

Учебникът съдържа 11 глави и завършва с кратък тест за самооценка. Първите 2 глави описват мястото на староанглийския сред сродните езици и съдържат известна типологическа информация. От 3-та до 7-ма глава фокусът е върху староанглийската фонология, морфология, синтаксис и лексика. Глави 8, 9 и 10 описват средноанглийската фонемна организация, парадигматиката и изреченската структура, както и измененията в речниковия състав. Глава 11 описва ранния новоанглийски период. Във всяка глава или подраздел има списък с въпроси за затвърждаване на дискутирания материал. Учебникът съдържа също библиография, глосар и приложение.

Още при това описание става ясно, че трите периода в историята на английския език не получават еднакво внимание. Тази особеност е обявена в увода като съзнателен избор, заедно с явния превес на фонологичните промени. Има известно обективно основание за този избор – средноанглийските форми са по-лесно разбираеми, граматиката е по-близка до съвременната. По-силен е аргументът обаче, че без проследяване на драматичните

типологични промени през средноанглийския и ранноновоанглийския период се изгубва логиката на граматическата структура в съвременния английски език. Някои важни моменти за прехода от синтетизъм към аналитизъм не са намерили място въобще, например възникването на определителния член във връзка с преустройството на парадигмите на показателните местоимения и прилагателните; развитието на спомагателни функции на глагола *do*. Звуковите промени дори от ранния новоанглийски период пък са неразривно свързани с исторически застиналия правопис и затова е нужно те да бъдат обяснени. Необосновано кратко е описанието на количествените промени по време на Голямото придвижване на гласните (с. 179).

Във втората част на текста първоначалният замисъл започва да губи очертания и препратките остават немотивирани или пък се повтарят без съществен принос. Полезните връзки със социалния фон на езиковите изменения почти изчезват, например голямата тема за възникването на стандарта не е застъпена, а се споменава мимоходом. Впечатлението от разделите за средноанглийския и ранно новоанглийския период остава за фрагментарност и импресионизъм, като някои датировки будят недоумение (например, с. 180 озвучаване на староанглийските фрикативи).

В по-общ план бих препоръчала заглавието на учебника да се промени от *A Linguistic History of English* на *The making of the English Language*¹, тъй като сегашното заглавие води към погрешни очаквания за по-задълбочена теоретична насоченост. В подкрепа на това впечатление мога да изтъкна, че в библиографията не са посочени основни източници за историята на английския език, които са в масово обръщение по света. Това са *English Historical Linguistics*, Mouton de Griyter 2012, *The Cambridge History of the English Language* (6 vol.), L. Mugglestone, *The Oxford History of English*, *The Oxford Handbook of the History of English* 2012, *The English Language: A Linguistic History* от Л. Бринтън и Л. Арнвик (няколко издания). От друга страна, използвана е книгата на М. Браг, *The adventure of English*, Hodder&Stoughton 2004, която е популярно издание. Всъщност, по отношение на нивото на изложение текстът е неравен – има много добре премерени раздели с използване на оригинални изследвания, напр. въпросът за езиковия контакт според Минкова-Стокуел (с. 111, 122 и пр.), за англо-фризийското просветляване

---

¹ *The Making of English* вече съществува като заглавие.

на *a* (с. 66), за класификацията на староанглийските съществителни (с. 89). Други раздели обаче са твърде схематични.

Горните забележки и препоръки в никакъв случай не омаловажават постижението на д-р Снежа Цонева-Матюсън. Задължително трябва да отбележа, че да се напише учебник по история на който и да е език изисква голям кураж. Известно е, че историческата лингвистика обхваща най-голям брой езиковедски области – освен диахронните и теоретични аспекти на фонетиката, фонологията, морфологията и синтаксиса, необходими са познания по семантика и семиотика (връзката на форма и значение), социолингвистика, когнитивна лингвистика, езиковите контакти и най-важно – осъзнаване на сложните взаимовръзки между тези области.

Тук обаче ще изредя някои грешки и пропуски в текста, които **категорично** трябва да се променят преди отпечатването на текста. Изискванията за учебник са много по-високи от тези за монография – учебниците трябва да са максимално безгрешни. А както ми е представен, текстът изобилства от типографски грешки и непоследователности, както и от фактологически грешки.

Ще започна с **условните знаци** – има недопустимо много разминавания между списъка в началото и тези, използвани в глосара и на други места.

По отношение на **библиографията** – липсват данни за заглавия (напр. автори, цитирани по други автори: Clairborne с. 23, Danchev с. 71). По начало, цитирания в текста на учебник изобщо не са необходими, с изключение на мненията по някой спорен въпрос. Понякога годината на издаване е различна (с. 28 Smith 2002/ 2009), а на с. 73 Alistair Campbell 1959 се появява в библиографията като Lyle Campbell 1998.

Някои **неточни примери** (със страници):

17 *grno*, не *grano*

22 *pisk*, не *peisk*

41 *fæder*, не *faþar*

103 *criepst* с преглас, не *crepst*

На с. 59 разговорите на Алфрик са описани като „колоритна проза“, а те са междуредова глоса на латински текст за упражнение по латински.

Някои **печатни грешки**:

21 *centrum* вместо *centum*

166 *cwene*, не *gwene* и *cniht*, не *kniht*

Някои **неуспешни преводи** от староанглийски: с 61, 64, 114, 116, 118, 121, 131, 171. За учебни цели би трябвало преводите да са възможно най-близки по форма до оригиналите, а не заимствани от други автори и то без посочен източник.

Редакция е желателна и при някои описания. В учебно помагало, независимо дали е за начинаещи или напреднали, би трябвало да прозира някакво методологическо единство. Ето защо е необходимо да се избягват двусмислия като следните:

- На с. 20 се смесва миграцията (исторически факт) с разклонената диаграма на индоевропейските езици, където Прото-индоевропейски „стои на върха“ (начин на описание на сродни езици, не на миграцията на народи). На следващата страница се казва, че Прото-индоевропейски се разпространява, но това е конструиран, условен „език“ и не може да се разпространява. По подобен начин, в Източногерманската група езици са включени племена (?) (с. 31).
- На с. 34 се говори за възникване на спомагателни глаголи, но тези глаголи са спомагателни от съвременна гледна точка – твърде рано е за такава категория в Прото-германския период.
- На с. 53 за староанглийския период се говори, че е начало на обособяването на английския език, но езикът още не е английски! Става дума за три диалекта и липса на национално съзнание. Не е добре изяснен този въпрос и на с. 127, където се казва, че западносаксонският диалект е бил модел – той е модел в наше време за изучаващите историята на английския език, но в староанглийския период всеки диалект е имал своята норма.
- Неправилна е интерпретацията на термините възходящи и низходящи дифтонги (*rising and falling*) с. 145 – не става дума за позиция на отваряне, а за интензитет (ударение).
- В нотацията <ēa> на с. 146 е налице смесване на графема и звук.
- Твърдението на с. 154, че окончанието за род. п. ед. ч. *-s* се копира в мн. ч. не е теоретически издържано. Не е възможно най-стабилната и семантично мотивирана категория число да бъде оставена без маркер. Както се вижда от съвременните форми *boys'*, *teachers'* и пр., т. нар. род. форма има нулев маркер (не **boyses*, **teacherses*, въпреки че фонотактиката го позволява, срв. 3 л. ед. ч. сег. време на глагол като *piece together: pieces~*). Падежните окончания в мн. ч. се изравняват на базата на реинтерпретирания маркер за число от именителната форма. Въпрос за случайност е, че двата маркера имат еднаква фонетична форма. Единствено неправилните множествени форми като *children* и *oxen* аглутинират *-s* в резултат на хиперкорекция (аналогия).

- На с. 164 се твърди, че продължителните форми се граматикализират в края на средноанглийския период, което противоречи на корпусните данни. Неприемливо е също да се говори за „continuous markings of the verb“ – такива няма, продължителните форми са аналитични и маркираността е разпределена.
- Накрая ще спомена и нуждата от предпазливост при използване на метафори в научния стил – те са неизбежни, но за начинаещи може да се окажат доста заблуждаващи. Например употребата на *growth* (с. 147) със значение „развитие“ на дадена категория може да бъде доста объркващо. Тази дума е използвана широко от руската авторка Расторгуева, но по никакъв начин не помага за вникване в същността на езиковата промяна. Нищо не расте, обикновено става дума за два свършено различни етапа: реинтерпретация в процеса на употреба, т.е. неплавен когнитивен процес, последван от евентуално социално разпространение и установяване на норма (процесът е известен като граматикализация).

Направените препоръки според мен биха затвърдили заявените цели на помагалото, като се избегнат някои противоречия с утвърденото в други източници, препоръчани за самостоятелната работа на студентите. Съгласна съм, че множеството посочени академични сайтове предоставят допълнителна подходяща информация, но по мое мнение високите критерии за системност остават все пак задача за университетските учебници.

В заключение, съдържанието и обемът на цялостната продукция на д-р Снежана Цонева-Матюсън я представят като специалист с много широки интереси и изследователски възможности. Тя смело борави с езиковедски проблеми на различни равнища и експериментира с различни теоретични подходи. Към постиженията на кандидатката бих добавила и отличната работа като редактор на книгата *Roots and Routes*. Не на последно място, тя показва обмислено отношение към преподавателската дейност и добра способност за преценка на спецификата на различни области от филологическото познание. На това основание без колебание предлагам на научното жури на гл. ас. д-р Цонева-Матюсън да се присъди научното звание „доцент“.

Рецензент:

/проф. д-р Мира Ковачева/

30.10.2017 г.